

IN HET DUISTER

Voor mijn zoon Kit, met al mijn hoop,
dromen en liefde

*Gaat mijn ziel in 't duister onder
Ze herrijst in stralenpracht
'k Heb de sterren al te lief
Om te vrezen voor de nacht.*

SARAH WILLIAMS, 'De oude astronoom en zijn leerling'

INLEIDING

Serendipiteit.

Volgens het woordenboek is het de gave om 'door een gelukkig toeval iets te ontdekken waar men niet naar op zoek was'. Serendip was de oude naam van Sri Lanka. De term zou zijn bedacht door Horace Walpole, die een sprookje schreef over de prinsen van Serendip, die voortdurend op zaken stuitten waar ze niet naar op zoek waren.

Serendipiteit.

Het is een van mijn lievelingswoorden. En het heeft een rol gespeeld in de totstandkoming van diverse Rebus-romans, met name *The Falls* en *In het duister*. Met deze laatste roman ging het zo: ik deed een promotietournee in de vs. Dag in dag uit vliegen, de ene binnenlandse vlucht na de andere, en deze vertrok van Philadelphia... ik weet niet meer waarheen. Ik had geen lectuur bij me en pakte het vliegtuigmagazine. Daar stond een stuk in over stadswandelingen in Edinburgh. Nou, dacht ik, daar kan niets bij staan wat ik nog niet weet.

Dat had ik mis.

Een van de vermelde bezienswaardigheden was Queensberry House. Ik wist dat het onder aan Holyrood Road lag, niet ver van het verblijf van de koningin en tegenover een nieuw te bouwen hoofdkantoor van de krant *The Scotsman*. Queensberry House zou het onderkomen worden van het nieuwe parlement. Ik wist eigenlijk niets over de geschiedenis van het gebouw, alleen dat het ooit een kazerne was geweest en daarna een ziekenhuis. In een ver verleden was dat deel van de stad de deftigste woonwijk geweest, maar toen eind achttiende eeuw de New

Town werd gebouwd, ontvluchtten veel rijke bewoners de 'Old Town' en zochten daar hun heil. Veel van de achtergelaten huizen raakten daarna in verval en werden uiteindelijk gesloopt. Queensberry House was een van de weinige gebouwen uit die periode die resteerden. Het was het huis geweest van de hertog van Queensberry, de man achter de *Acts of Union* die Schotland en Engeland in de achttiende eeuw samenbrachten in het Verenigd Koninkrijk. (Daarmee had hij zich in Edinburgh niet populair gemaakt: hij werd door de straten van de stad gejaagd en moest zelfs de kathedraal in vluchten om zijn hachje te redden.)

Maar in het tijdschriftartikel stond ook iets wat ik nog niet wist: op een avond had een familielid van de hertog een van de bedienden vermoord, gebraden en opgegeten. De burgerij zag dit als een slecht voorteken voor het aanstaande 'huwelijk' met Engeland. En weer werd de hertog achternagezeten op straat.

Ik had hier nog nooit van gehoord, dus ik scheurde het artikel uit en stak het in mijn zak.

Eenmaal terug in Edinburgh deed ik wat nader onderzoek en wist een rondleiding door Queensberry House te regelen via een kennis bij de Schotse monumentenzorg (Historic Scotland liet op dat moment archeologisch onderzoek uitvoeren in het gebouw, voorafgaand aan de voorgenomen verbouwing). In diezelfde periode werd ik gevolgd door een tv-ploeg die mijn werkwijze in beeld wilde brengen, dus ik heb een bewijs dat wat nu volgt niet slechts uit mijn schrijversduim komt.

Tegen het einde van onze rondleiding maakte ik een opmerking over dat historische geval van kannibalisme. Mijn gids reageerde sceptisch.

'Zal wel een verhaal zijn om de toeristen te vermaken,' zei hij.

Maar toen klonk er een gil uit de kelder. We begaven ons in de krochten van het gebouw, naar een ruimte waar de planken uit de vloer waren gehaald. Van één muur was al het pleister en houtwerk verwijderd, en daarachter was een grote stenen boog tevoorschijn gekomen, afgedekt met een metalen plaat.

'De oorspronkelijke keuken,' zei de vrouw die de gil had geslaakt met enige opwindning. Ze tikte tegen de plaat. 'Hier moet hij die bediende hebben gebraden.'

Bleek zij het verhaal dus ook te kennen. Het werd in diverse geschiedenisboeken vermeld. Ik vroeg of we de metalen plaat misschien konden weghalen om in de schouw te kijken. Dat deden we, en voor het eerst in tientallen jaren wierpen mensen weer een blik in de oude stookruimte. Ik liet een zaklantaarn tot in de verste hoekjes schijnen. Alleen maar spinnenwebben natuurlijk, maar toch... Er begon een idee in me te broeien. Ik vond het zo'n ongelooflijk toeval dat ik hierover op duizend meter boven Philadelphia had gelezen in een tijdschrift, en dat ik nu precies op de dag aanwezig was waarop die schouw weer werd blootgelegd.

Het was alsof het verhaal erom schreeuwde verteld te worden.

Het was net zo'n ervaring als ik had gehad met *Vuurwerk*. Toen was het een bezoek aan Mary King's Close, het overdekte steegje onder de City Chambers, waardoor ik op het idee was gekomen voor het begin van mijn nieuwe roman. Nu had ik een fraaie openingsscène voor een nieuw verhaal, een verhaal dat zou gaan over het parlement in wording, het eerste Schotse parlement in driehonderd jaar.

Ik had net een contract getekend voor drie nieuwe boeken en ik weet nog dat ik het vage plan had om ze alle drie een politiek thema te geven. Ik zou een lid van het Schotse parlement bedenken, een politicus die in het eerste boek kandidaat was in de verkiezingen, in boek twee werd gekozen, en in boek drie zitting had in een Schots parlement dat inmiddels in vol bedrijf was. Ik wil het plezier niet bederven van wie de roman nog niet heeft gelezen, dus ik zal hier alleen zeggen dat er van dit plan niets terecht is gekomen: het verhaal had andere ideeën met me. Zo gaat dat soms: een personage dat je een bijrol had toebedacht blijkt ineens veel meer ruimte op te eisen, en personages die je een hoofdrol had toebedeeld zijn uiteindelijk totaal overbodig. Elk verhaal lijkt zo zichzelf te vormen, soms tegen het beter weten van de auteur in.

In eerdere boeken kwam Rebus bijna alleen in de Oxford Bar. In dit boek noem ik zelfs een paar van de stamgasten bij naam, maar ik gun Rebus ook wat meer bewegingsvrijheid, zodat hij ook eens het glas kan heffen in andere echt bestaande bars, zo-

als de Royal Oak en Swany's. Toen ik in 1996 na een afwezigheid van tien jaar weer in Edinburgh kwam wonen, was het een boekhandelaar die me met Swany's liet kennismaken. De eerste keer dat hij me er mee naartoe nam, dronken we wat met een paar van zijn maten, onder wie iemand met de naam Joe Rebus. Toen die aan me werd voorgesteld, was ik wel toe aan een borrel. Hij zei dat hij het altijd al een grappig toeval had gevonden.

'En weet je wat helemaal gek is?' zei hij. 'Ik woon in Rankin Drive.'

Zelfs de term serendipiteit dekt de lading niet helemaal. Joe en zijn familie zijn, voor zover hij weet, de enige Rebusen in Schotland. Er zijn maar drie straatnamen in Edinburgh waarin mijn achternaam voorkomt. Hoe groot is de kans dat die twee ineens samenvallen op de kaart? Klein genoeg om als brandstof te dienen voor de 'onwaarschijnlijkheidsaandrijving' van Douglas Adams.

Toen *In het duister* uitkwam, vroeg de BBC Donald Dewar – toenmalig premier in het nieuwe Schotse parlement – om het te bespreken in een radioprogramma. Hij vond dat ik veel te cynisch was over de politiek, en mijn stijl stond hem ook niet erg aan. Vooral de zinsnede 'ogen als de romp van een fregat' vond hij onbegrijpelijk. (Kil en grijs, had ik hem kunnen vertellen: denk aan kil, grijs staal...) Maar van één ding was de beminnelijke Dewar wel onder de indruk: dat ik blijkbaar had rondgelopen op de bouwplaats van het parlement. Hij begreep niet dat ik die zo in detail kon beschrijven.

Een paar weken later nam ik de slaaptrein van Londen naar het noorden. Op het perron zag ik Dewar en zijn adviseurs aan een tafel in de restauratiewagon zitten, en ik besloot plaats te nemen aan de tafel ernaast. Op den duur stokte hun gesprek en gingen de adviseurs naar bed. Donald kwam naar mijn tafel en schoof bij me aan. We raakten aan de praat. Ik vroeg hoe hij wist wie ik was. Bleek dat iemand in zijn gevolg mij had herkend en had gewaarschuwd dat ze op hun woorden moesten letten, want wie weet belandde het gesprek anders in een van mijn volgende projecten...

Helaas overleed Donald enkele weken later toen hij op straat bij zijn departement over een stoeptegel struikelde en met zijn

hoofd ongelukkig neerkwam op de stenen. Zijn bibliotheek liet hij na aan het parlement, zodat ook *In het duister* daar belandde waar het allemaal begonnen was.

Kan natuurlijk ook gewoon toeval zijn.

A handwritten signature in black ink, appearing to read "Jan Rens", is written above a solid horizontal line that underlines the signature.

mei 2005

DEEL EEN

Een gevoel van eindigheid

En dit lange nauwe land

Is vol mogelijkheden...

DEACON BLUE, 'Wages Day'